

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Інститут економіки

На правах рукопису

НОВІКОВА Ольга Степанівна

РЕАЛІЗАЦІЯ ГОСПРОЗРАХУНКОВИХ ВІДНОСИН В ПОБУТОВОМУ
ОБСЛУГОВУВАННІ НАСЕЛЕННЯ
/промислові види послуг/

08.00.05 - Економіка, планування, організація
управління народним господарством і
його галузями
/промисловість/

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття наукового
ступеня кандидата економічних наук

Київ - 1993

Робота виконана в Інституті економіки АН України.

Науковий керівник – доктор економічних наук,
професор Козак В.Б.

Офіційні опоненти – доктор економічних наук
Кононенко В.І.
кандидат економічних наук
Федів І.І.

Провідна установа – Науково-дослідний економічний інститут
Міністерства економіки України

Захист відбудеться "15" квітня 1993 року о 14³⁰ годині
на засіданні спеціалізованої вченої ради К 016.39.03 по захисту
дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних
наук при Інституті економіки Академії наук України (252011,
Київ-11, вул.П.Мирного,26).

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Інституту
економіки АН України.

Автореферат розіслано "15" березня 1993 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої
ради

В.О.Точлін

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00814293 (R)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Побудова соціально орієнтованої ринкової економіки України передбачає створення правового і господарського механізму, здатного в стислі строки забезпечити сприятливі умови для життя і розвитку людини, який буде ефективним лише на основі справжньої госпрозрахункової діяльності системи ринкових підприємницьких структур. Одним з важливих її елементів є побутове обслуговування населення. Ця сфера безпосередньо пов'язана з відтворенням робочої сили, від її ефективної роботи залежать результати праці та настрої людини, яка є рушійною силою всіх перетворень.

Позитивна роль побутового обслуговування населення в умовах дефіцитного ринку споживчих товарів та послуг при переході до ринкових відносин зникає необхідність по-новому розглянути умови його функціонування. Важливим аспектом вивчення цієї багатогранної проблеми є дослідження комплексу питань, пов'язаних з розвитком та реалізацією госпрозрахункових відносин в умовах ринку.

Незважаючи на ряд прийнятих урядом заходів, пов'язаних з переходом побутового обслуговування на ринкові засади господарювання, проблема його ефективного функціонування до цієї пори залишається невирішеною. Останнім часом відбувається значне зниження попиту на побутові послуги, головним чином внаслідок різкого їх подорожчання. Причиною цього є те, що державні підприємства-монополісти втратили інтерес до підвищення продуктивності праці та зниження собівартості послуг, а свої фінансові проблеми вирішують шляхом підвищення цін. Сільська служба побуту практично вже не існує в зв'язку з тим, що державні підприємства побутового обслуговування ліквідовані, а нові структури ще не виникли.

Створення конкурентного середовища – необхідна умова просування будь-яких реформ. Тільки конкуренція зможе припинити зростання цін, протистояти зниженню виробництва. Однак поки не буде проведено комерціалізацію, а потім і приватизацію, не буде і конкуренції.

В зв'язку з цим, досить актуальним є пошук шляхів виходу з існуючого становища. Соціальна значимість побутового обслуговування та цільова орієнтація на задоволення потреб населення вимагає, на наш погляд, визначення напрямків вдосконалення госпрозра-

хункової діяльності підприємств побутового обслуговування на етапі становлення ринкових відносин. Подальший розвиток господарських відносин, на нашу думку, можливий лише на основі роздержавлення та приватизації підприємств побутового обслуговування.

Неможливість насичення споживчого ринку без підприємств побутового обслуговування, як сучасних господарських підприємницьких структур, обумовлює актуальність проблеми розвитку господарських відносин в побутовому обслуговуванні населення в ринкових умовах господарювання.

В економічній літературі питанням розвитку господарського розрахунку, визначенню змісту його і місця в системі виробничих відносин приділялась значна увага. Вагомий внесок в теоретичне осмислення цієї проблеми внесли праці Д.І.Абалкіна, П.Г.Буніча, В.В.Радаєва, Б.А.Райзберга, А.І.Сибирева, В.М.Тельнова, Г.Хараш"яна. Питання розвитку господарських відносин в невиробничій сфері та, зокрема, у побутовому обслуговуванні населення, розглядаються в роботах Л.Т.Верховодової, Д.Л.Доніна, В.Є.Козака, Т.І.Корягіної, В.М.Новікова, В.М.Рутгайзера, В.Г.Парначова, І.І.Федіва, В.В.Фіменка.

Разом з тим, є недостатніми дослідження сутності господарських відносин з точки зору кон'юнктурних змін ринку, а також практичної реалізації господарського розрахунку в побутовому обслуговуванні населення в умовах становлення ринкових відносин. Не набули належного висвітлення питання сутності та місця господарського розрахунку у відносинах власності, обумовленості його формою товарно-грошових відносин та опосередкованості циклічним характером відтворення. Потребують детального аналізу особливості реалізації господарських відносин у побутовому обслуговуванні населення при переході до ринку. Зокрема, необхідно розглянути подальший розвиток основних принципів організації господарського розрахунку, як напрямів, за якими повинна йти сьогодні практична діяльність господарських підприємств; варіанти роздержавлення та приватизації підприємств як умов для подальшого розвитку господарських відносин, обґрунтувати застосування цих варіантів для побутового обслуговування, шляхи та особливості розвитку господарського розрахунку в умовах асоціативно-приватних форм власності.

Важливість вирішення теоретичних і прикладних аспектів цієї

проблеми зумовило вибір теми дисертаційної роботи.

Мета та задачі дослідження. Метою дослідження є розробка напрямлень реалізації госпрозрахункових відносин у побутовому обслуговуванні населення в умовах ринку; обґрунтування подальшого їх розвитку на основі проведення приватизації у сфері побутових послуг.

Відповідно до визначеної мети основними задачами дисертаційного дослідження є:

- визначення сутності господарського розрахунку та його місця в системі виробничих відносин в умовах ринку;
- дослідження особливостей реалізації госпрозрахункових відносин у побутовому обслуговуванні населення при переході до ринку;
- проведення аналізу розвитку госпрозрахункових відносин у службі побуту;
- розробка механізму подальшої реалізації госпрозрахунку на основі проведення поетапної приватизації підприємств побутового обслуговування;
- визначення основних напрямів становлення нових форм господарського розрахунку в сфері побутових послуг.

Предмет та об'єкт дослідження. Предметом дослідження є процес розвитку та реалізації госпрозрахункових відносин у побутовому обслуговуванні населення в період становлення ринкових відносин.

За об'єкт дослідження обрано госпрозрахункові підприємства України різних форм власності в сфері побуту.

Методологічна основа та методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є положення економічної теорії відносно розвитку госпрозрахункових відносин, сфери обслуговування населення у вітчизняній та іноземній практиці. В роботі використані законодавчі акти та господарські рішення з економічних та соціальних питань, методичні та нормативні документи щодо розвитку побутового обслуговування населення.

В ході дослідження автором були використані загальнонаукові методи пізнання суті економічних процесів та явищ, а саме: аналіз і синтез, дедукція та індукція, порівняння, а також спеціальні засоби та методи економічних та соціологічних досліджень.

Інформаційною базою дослідження є матеріали Міністерства статистики України, Міністерства побутового обслуговування за

1987-1990 р.р., Укроексервісу, виробничо-господарської діяльності підприємств побутового обслуговування Київської та Хмельницької областей, міста Києва.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження, представлених до захисту, полягає в наступному:

- на основі комплексного системного підходу, в рамках багатоаспектного аналізу госпрозрахунків розглядається як форма виробничих відносин в умовах ринку, доведена опосередкованість його циклічним характером відтворення, кон'юктурою ринку;
- визначено місце госпрозрахунку у відносинах власності та форми зміни цих відносин у побутовому обслуговуванні населення в умовах ринку;
- розроблено механізм подальшого розвитку госпрозрахункових відносин на основі проведення поетапної приватизації підприємств побутового обслуговування. Відповідно, визначені темпи проведення приватизації, обґрунтовані причини неприйнятності швидкісної приватизації, запропоновані критерії вибору ефективного власника, виділені причини відсутності стимулів до активізації процесу приватизації;
- обґрунтовано необхідність введення соціального замовлення на найбільш значимі види побутових послуг;
- розроблені напрями функціонування системи державної підтримки малих підприємств сфери побутового обслуговування.

Практична значимість та реалізація результатів дослідження. Практична значимість роботи полягає в наступному: результати дослідження використані при розробці рекомендацій по організації госпрозрахунку у виробничих підрозділах та управлінських службах підприємств побутового обслуговування; розроблено конкретний механізм проведення приватизації державних підприємств служби побуту, що є умовою для подальшого розвитку госпрозрахункових відносин.

Результати наукових досліджень, узагальнені в дисертації, можуть бути використані в учбових дисциплінах "Основи ринкової економіки", "Підприємництво", "Господарський механізм" для студентів економічного профілю.

Викладені в роботі методичні положення, висновки та пропозиції, знайшли відображення в науковій доповіді відділу економіки невиробничої сфери та народного споживання Інституту економіки АН України "Аналіз роботи підприємств Міністерства побу-

тового обслуговування населення УРСР в умовах повного госпрозрахунку та самофінансування" (лист Держкомпраці УРСР № 20 від 2.03.90 р.); методичних рекомендацій по організації господарського розрахунку в умовах самофінансування на підприємствах побутового обслуговування населення, прийнятих до впровадження у Мінпобуті УРСР (довідка ХІШО № 114/1772 від 22.06.90 р.); науково-дослідній роботі "методичне забезпечення процесу роздержавлення та приватизації комунальної власності в м.Хмельницькому" (лист Хмельницької міської Ради народних депутатів № 02-11-85 від 9.02.93 р.).

Апробація результатів. Основні висновки і результати дисертаційної роботи доповідались на п'яти республіканських науково-практичних конференціях (Дніпропетровськ, 1988; Хмельницький, 1989; Київ, 1989; Чернівці, 1990; Вінниця, 1990) та науково-технічному семінарі "Роздержавлення та приватизація у сфері побутових послуг", м.Хмельницький, 1992.

За результатами дослідження опубліковано 12 наукових праць загальним обсягом 2,5 друкованих аркуша.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається з вступу, трьох глав, висновків і пропозицій, списку використаної літератури. Містить 160 сторінок основного тексту, 17 таблиць, 1 схему.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовується актуальність теми дослідження, характеризується стан проблеми, визначається мета та методологічні принципи дослідження, наукова новизна та практична значимість роботи.

В першій главі - "Господарський розрахунок як форма виробничих відносин" показана суть госпрозрахунку та його місце в системі виробничих відносин в умовах переходу до ринкової економіки, виявлені особливості реалізації госпрозрахункових відносин у побутовому обслуговуванні населення.

Для послідовної та ефективної реалізації господарського розрахунку в умовах ринку необхідно науково обґрунтоване дослідження його як форми виробничих відносин.

Недостатня розробка питань з суті та місця господарського розрахунку у відносинах власності, обумовленості його форм товарно-грошових відносин та опосередкованості циклічним харак-

тером відтворення стримують практичну діяльність підприємств, які перейшли на нові форми господарювання, але не зуміли пристосуватися до ринкової кон'юнктури, яка постійно змінюється.

Вироблення правильного розуміння суті господарського розрахунку і його місця в системі ринкових виробничих відносин вимагає єдиного і цілісного розгляду досліджуваного об'єкта, взятого у всіх основних аспектах, зв'язках і опосередкованостях.

Системність, стосовно до аналізу господарського розрахунку, з точки зору автора, виявляється у дослідженнях його з позиції: комплексності, всебічності, об'єктивності, динамізму, оптимальності.

В дисертації розкрито зміст виділених елементів аналізу, що дозволяють найбільш вірно врахувати всі зміни, які властиві господарському розрахунку в умовах ринку.

Особлива увага приділена динамічному підходу до вивчення суті госпрозрахункових відносин, який дозволяє розглянути їх з точки зору циклічності і коливань, обумовлених кон'юктурою ринку.

Відношення до конкретно-історичного явища в динаміці є об'єктом дослідження багатьох вчених, в тому числі і економістів. Однак, щодо динамічного підходу у дослідженні суті господарського розрахунку з точки зору кон'юнктурних змін ринку, слід відзначити, що він або лишався за межами наукових досліджень, або трактувався метафізично, як прямолинійний рух.

У рамках системного підходу важливе значення має багатоаспектний аналіз госпрозрахункових відносин, що дозволяє подолати односторонність у його розумінні. Проведені в умовах адміністративно-командної економіки зазначені дослідження сьогодні неможливо використати. В них відсутня повнота аналізу госпрозрахунку, яка обумовлюється в умовах ринку різноманітністю форм власності. Необхідно також визначити середовище функціонування госпрозрахунку в ринкових умовах господарювання та зв'язок його з циклічним характером відтворення.

В роботі виділено три аспекти дослідження госпрозрахункових відносин: аспект власності, відтворювальний та генетичний аспекти. Завдяки такому дослідженню з'являється можливість в першому (основному) аспекті встановити зв'язок госпрозрахунку з формою власності та зробити висновок, що в межах ринкових відносин госпрозрахунок базується на асоціативно-приватних формах власності.

сті. Повнота госпрозрахункових відносин визначається повнотою прав власника, реалізація яких можлива лише на основі розвитку різноманітності форм власності в умовах ринку.

У відтворчальному аспекті аналізу госпрозрахункових відносин розглянуто специфіку госпрозрахунку в ринкових умовах господарювання в процесі кругообороту фондів по фазах відтворення. Зроблено висновок, що відтворчальна форма госпрозрахунку в умовах формування ринку побутових послуг має циклічний характер, обумовлений кон'юнктурними коливаннями.

В роботі висвітлено круг категорій госпрозрахунку, які "обслуговують" процес відтворення і визначають його зміст у кожній фазі. Досліджено систему конкретних відносин, які виникають з приводу забезпечення відтворчального процесу.

У рамках генетичного аспекту визначена тіснота зв'язку госпрозрахунку з товарно-грошовими відносинами, що являють собою середовище для реалізації госпрозрахунку і є висхідними по відношенню до нього. Виділено таку суттєву характеристику, як причинно-наслідковий зв'язок цих двох положень. Проведений в роботі аналіз дозволяє зробити висновок, що без урахування впливу товарно-грошових відносин неможлива організація госпрозрахункової діяльності. Вартісні категорії, що складають причину, тобто висхідну рису госпрозрахункових відносин є одним з вагоміших факторів, які формують ці відносини в умовах ринкового виробництва.

Таким чином, багатоаспектний аналіз госпрозрахункових відносин, проведений у рамках системного підходу має важливе значення для послідовної та ефективної їх реалізації в умовах ринкового господарства, оскільки це дозволяє визначити шляхи досягнення поставлених цілей, необхідні для цього заходи (зокрема, з розвитку конкурентних ринкових відносин), які являють собою напрями формування конкретних параметрів економічної діяльності (податкової, цінової, кредитної політики).

В дисертації висвітлені особливості реалізації госпрозрахункових відносин у побутовому обслуговуванні населення, що пов'язано з специфікою роботи підприємств цієї сфери. В роботі показано, що в умовах ринкової економіки, яка забезпечує свободу підприємництва та заохочує конкуренцію, особливу актуальність набуває вирішення питань підвищення якості послуг та обслуговування. Досягти цього можливо лише при подальшому розвитку госп-

розрахункових відносин в умовах ринку з урахуванням специфіки побутового обслуговування.

Особливості реалізації госпрозрахункових відносин на підприємствах побутового обслуговування розглянуті через подальший розвиток принципів госпрозрахунку в умовах переходу до ринку як напрямів, за якими повинна йти в теперішній ситуації практична діяльність госпрозрахункових підприємств.

Перехід на самоуправління процесом виробництва обумовив значну зміну принципу планованості господарської діяльності. Практика доведення державного замовлення була гальмом у розвитку госпрозрахунку підприємства, тому що орієнтувала не на попит населення та можливості підприємств, а на досягнення найбільшого обсягу реалізації послуг та суми доходу. Це суттєво впливало на визначення набору послуг, які надавались населенню, обумовлюючи виключення дешевих їх видів, необхідних для низькодоходних верств населення. В умовах, коли значна його частина опинилась за межею бідності, в роботі пропонується доведення місцевими органами влади соціального замовлення по наданню найбільш необхідних видів послуг (пральні, лазні, ремонт взуття, побутової техніки та ін.). Ці соціальні замовлення повинні супроводжуватися рядом пільг для виробників послуг, наприклад, у оподаткуванні, матеріально-технічному забезпеченні. Видачу таких замовлень доцільно провадити на конкурсній основі серед підприємств усіх форм власності. Критерієм вибору місця розміщення соціального замовлення повинні стати якість, строк виконання послуг, доступні ціни з тим, щоб виробники прагнули не втратити свого споживача, зберегти конкурентоспроможність. В роботі досліджується проблема співвідношення плану, ринку та госпрозрахунку, що сьогодні набуває особливої актуальності.

Подальший розвиток отримує принцип оперативного-господарської самостійності, яка в умовах ринку стає справжньою самостійністю, тобто відокремленням в економічному та юридичному плані.

На основі аналізу встановлено, що в умовах ринкових відносин цей принцип проявляється в самостійному плануванні виробничо-господарської діяльності, самостійному укладанні договорів з партнерами, самостійному розподілі доходу, затвердженні штатів та рівня оплати праці, виходячи з свого фінансового стану, встановленні цін згідно з кон'юнктурою ринку послуг. В той же час пропонується встановити регульовані державою ціни на соціально-значимі послуги.

В умовах адміністративно-командної економіки принцип економіч-

ної відповідальності госпрозрахункового підприємства перед державою, партнерами у господарській діяльності, замовниками постійно порушувався, тому що допускалось існування збиткових підприємств, порушення договірних зобов'язань, неякісне обслуговування замовників, безправ'я споживачів послуг. На думку автора, вихід з цієї ситуації можливий при умові: забезпечення життєдіяльності госпрозрахункового підприємства тільки за рахунок власних доходів; реальної орієнтації на споживача послуг через використання різноманітних методів вивчення ринку; захисту інтересів споживача, що виражається у насиченні ринку необхідними товарами та послугами належної якості та розвитку системи правового захисту споживача. Нові структури по захисту прав споживача ще й досі переживають період становлення, тоді як споживач знаходиться сам на сам з бізнесменами, що в погоні за наживою будь-якою ціною пропонують населенню товари та послуги низької якості.

В дисертації обґрунтовується необхідність створення в Україні ефективної державної системи адміністративно-правового захисту споживача. Розглянутий в роботі досвід іноземних країн з ринковою інфраструктурою показує, що саме держава, її спеціалізовані заклади захищають права споживача.

Для того, щоб побутове обслуговування могло "вижити" в сучасних умовах, необхідна зміна відношення держави до проблем його розвитку, з тим, щоб воно було доступне не тільки для високозабезпечених людей, але і для широких верств населення.

В другій главі "Госпрозрахунок побутового обслуговування населення в умовах становлення ринкових відносин" дано аналіз фінансового стану підприємств побутового обслуговування за останні п'ять років. Виділені переваги та виявлено недоліки різних моделей госпрозрахунку, розглянуто вдосконалення госпрозрахункових відносин в умовах формування ринку побутових послуг.

Одною з складових вирішення задачі по створенню умов для ефективного функціонування підприємств побутового обслуговування є вивчення досвіду минулих реформ в названій сфері.

Аналіз результатів виробничо-господарської діяльності підприємств побутового обслуговування свідчить, що на початок переходу до госпрозрахунку та самофінансування лише 30 відсотків підприємств були реально здатні працювати на принципах самофінансування, решта були збитковими або нийкорентабельними. По закінченню двох років, на 1.01.90 року, в системі побутового обслуго-

вування залишилось малодоходними 23,5% підприємств, переведення їх на принципи госпрозрахунку та самофінансування було умовним, тому що внаслідок нестачі коштів на створення фондів економічного стимулювання, їм щорічно виділялись значні суми дотацій з бюджету. Більша частина дотацій "проїдалася", тобто йшла в фонд оплати праці. Дотації не мали строго цільового призначення, були простим перерахуванням незароблених грошей, знижували залежність оплати праці від результатів господарювання, перешкоджаючи тим самим розвитку дійсно госпрозрахункових відносин.

В роботі показано неспроможність підходу до розробки нормативів розподілу доходів на підприємствах побутового обслуговування, що породжувало утриманство, послаблювало стимули скорочення збиткових і малорентабельних підприємств та затверджувало панування волонтаристських підходів до встановлення економічних нормативів. Відмічено, що роль регулятора найкращим чином може виконати система оподаткування, побудована в оптимальному варіанті.

Головною причиною розглянутого положення з розвитком господарського розрахунку на першому етапі радикальної реформи управління економікою був, на думку автора, економічний примус господарюючих суб'єктів. Цивілізований засіб подолання назріваючої кризи в економіці, який полягає у серйозному перерозподілі ресурсно-економічного потенціалу в напрямку роздержавлення економіки навіть не розглядався. Було обрано інший шлях - винаходу та нав'язування підприємствам різних моделей госпрозрахунку, не зачіпаючи при цьому самих першоснов системи.

Ніякий госпрозрахунок не стане реальністю, доки не запрацюють стимули до праці та інвестування, а це можливо, як відмічається в роботі, лише при зміні умов господарювання, зокрема, з набагато більшою самостійністю, з метою розвитку підприємницького інтересу.

Одним з шляхів вирішення проблеми вдосконалення господарювання є зміна відносин власності. Ці зміни полягають з одного боку, в збільшенні ступеня свободи господарських одиниць при просуванні від формального госпрозрахунку, що практикувався на протязі багатьох десятиліть, до реального госпрозрахунку, неможливого без дійсної самостійності, яка досягається лише за умов ринкового господарювання; з другого боку, у зростанні ступеня відповідальності виробника послуг, посиленні його залежності від споживача, що виникла одночасно з його розкріпаченням.

В дисертації, на основі проведеного аналізу, відмічається, що оренда є одним з основних напрямів поновлення відносин власності, надання їм внутрішнього динамізму.

Про доцільність розповсюдження орендної форми господарювання говорить той факт, що в умовах загального спаду промислового виробництва орендним підприємствам вдається запобігти цьому.

Оренда поглиблює госпрозрахункові відносини, це принципово нове явище. Тут утворюється власність колективів та робітників на засоби і результати праці, на отримуваний дохід і, таким чином, виникає можливість вільного розпорядження ним у відповідності до потреб та інтересів орендарів.

Завдяки оренді забезпечується соціальний захист робітників, врятування їх від можливого безробіття, оскільки виробничі колективи, отримавши майно в оренду та утворивши орендні підприємства, напрошують його, щоб потім шляхом викупу стати колективними власниками всього підприємства.

В роботі обгрунтовані переваги орендних відносин, які полягають, зокрема, в універсальності як за сферою, так і за масштабами можливого використання, функціонуванні на базі різноманітних форм власності.

В третій главі дисертації "Основні напрями становлення нових форм господарського розрахунку на основі роздержавлення та приватизації підприємств побутового обслуговування" розглянуто варіанти роздержавлення та приватизації власності і проведено обгрунтування їх застосування у побутовому обслуговуванні, а також досліджено розвиток госпрозрахунку в умовах асоціативно-приватних форм власності.

Одним з основних напрямів зміни відносин власності є роздержавлення і приватизація. Для розробки рекомендацій по приватизації підприємств побутового обслуговування населення було вивчено та узагальнено зарубіжний досвід проведення цього процесу.

Враховуючи техніко-економічні особливості окремих підгалузей побутового обслуговування, а також існуючі можливості розвитку конкретних видів послуг в умовах ринкової економіки, в роботі пропонується варіант проведення поетапної приватизації підприємств побутового обслуговування з поступовим розвитком процесу роздержавлення та приватизації, як необхідної умови для подальшого розвитку госпрозрахункових відносин. В основу класифікації в роботі закладені наступні ознаки:

- розмір підприємства та його структурних підрозділів;

- можливість відокремлення структурних підрозділів;
- характер попиту на конкретні побутові послуги;
- технічний рівень виробництва об'єкту приватизації;
- економічні умови функціонування підприємства.

У відповідності до такого поділу, запропоновано створити три групи підгалузей, котрі на етапі становлення ринкових відносин підлягають або повній, або переважній, або обмеженій приватизації.

В дисертації обґрунтовується доцільність запропонованого механізму розвитку процесу приватизації у побутовому обслуговуванні населення на етапі переходу до ринку. Запропонований варіант може бути прийнятним з причин існування незадоволеного попиту на соціально значимі види послуг, наявності значної частки населення з низькими доходами, слабого розвитку конкуренції поміж виробниками послуг.

При переході до ринку госпрозрахункові відносини набувають нової якості в умовах асоціативно-приватних форм власності, які стають основою ринкового госпрозрахунку.

В роботі пропонується варіант переходу до колективно-дольової (персоніфікованої) власності робітників, що дозволяє досягти реального поєднання їх з засобами виробництва, забезпечити положення дійсного господаря. В дисертації обґрунтовано, що перетворення державних підприємств побутового обслуговування у колективні дозволяє провадити роздержавлення швидко і практично без соціальної напруги. В запропонованому варіанті приватизації стимулом виступає лише нинішня праця, тому що саме вона буде визначати частку (долю) власності індивіда у викупленому колективом майні, оскільки їй пропонується визначати пропорційно отриманій робітником сумі заробітної плати за період роботи на цьому підприємстві.

Найбільш ефективний розвиток госпрозрахункових відносин в умовах асоціативно-приватних форм власності можливий у малому підприємстві.

В дисертації показано, що ведучим сектором у сфері побутового обслуговування в умовах ринкової економіки, який визначає темпи економічного росту, повинен стати дрібний бізнес, що спирається на різноманітність форм власності та реалізує інтерес підприємця. Як свідчить зарубіжний досвід, в усіх країнах з розвинутою ринковою економікою частка дрібного бізнесу становить 60-70% валового національного продукту.

В роботі розкриті переваги малих підприємств та необхідність розвитку малого підприємництва у службі побуту. Цьому процесу сприяє проведення комерціалізації сфери послуг. Для побутового обслуговування населення найбільш ефективно утворення системи реальної мотивації до праці, можливе на основі дрібного бізнесу. Це той двигун, що має дати життя та привести в дію весь механізм ринкової економіки.

Аналіз умов функціонування та розвитку малих підприємств побутового обслуговування дозволив виявити ряд труднощів, що гальмують формування цього сектора економіки. Як свідчать дані Міністерства статистики України, з зареєстрованих 45 тисяч малих підприємств на 1.08.92 року працювало лише 25 тисяч, або 55 відсотків. Для успішного розвитку дрібного бізнесу необхідна система державної підтримки, що дозволяє утворити сприятливі умови для роботи малих підприємств побутового обслуговування.

Запропоновані в дисертації основні напрями державної підтримки малого підприємництва дозволяють сформувати необхідні стимули до його розвитку. Зокрема, ці напрями полягають :

- у полегшенні формування стартового капіталу завдяки пільговому оподаткуванню при утворенні малих підприємств, введенню особистих приватизаційних чеків на суму, яка дає можливість приймати реальну участь в приватизації, індексації особистих заощаджень населення на рахунках в ощадбанку;

- у більш низькому проценті, гарантуванні та страхуванні кредитів діючих малих підприємств, встановленні пільгових податкових ставок у випадку надання соціально значимих видів побутових послуг (ремонтних видів послуг, прання білизни, хімчистки);

- у звільненні від оподаткування коштів, спрямованих на поліпшення якості побутових послуг, капіталовкладень у нову техніку;

- у наданні допомоги в розвитку лізінгових фірм, що здають в оренду малим підприємствам машини та обладнання;

- у розробці системи заходів по розвитку "Франчайзінгу", який забезпечує додаткові джерела фінансування, більш високі темпи розвитку дрібного бізнесу та його підвищену стійкість в ринковому середовищі;

- у фінансуванні підготовки кадрів малих підприємств;

- у допомозі в організації консультаційних центрів з правових питань дрібного бізнесу.

Проведені дослідження та намічені у дисертації шляхи реалізації госпрозрахункових відносин будуть сприяти формуванню ринку побутових послуг та забезпеченню функціонування конкурентоспроможних виробників послуг, що дозволить підняти рівень задоволення потреб населення у високоякісному обслуговуванні.

В заключному розділі сформульовані основні висновки та пропозиції, спрямовані на вдосконалення реалізації госпрозрахункових відносин у побутовому обслуговуванні населення України в умовах переходу до ринкового господарювання.

Основні положення дисертації опубліковані в нижчезазначених роботах:

1. К вопросу повышения эффективности бытовых услуг в условиях ускорения научно-технического прогресса // Проблемы и перспективы развития производства товаров народного потребления и сферы услуг населению: Тез. докл. респ. науч.-практ. конф., Винница, 12-13 июня 1986 г. - Киев, 1986. - С. 148.
2. К вопросу развития хозрасчетных отношений // Пути совершенствования хозрасчетных отношений в условиях интенсификации промышленного производства: Тез. докл. респ. науч.-практ. конф. - 20 апреля 1988 г. - Днепропетровск, 1988. - С. 84-85 (у співавторстві),
3. Планирование экономических нормативов на предприятиях бытового обслуживания в условиях хозяйственного расчета и самофинансирования // Социальная сфера в условиях перестройки социалистической экономики: Сб. науч. тр. - Киев: ИЭ АН УССР, 1989. - С. 87-90 (у співавторстві).
4. Проблемы экономического механизма внутрипроизводственного хозрасчета // Хозяйственный расчет в сфере бытового обслуживания в условиях самофинансирования: Тез. докл. респ. науч.-практ. конф., 26-28 сентября 1989 г. - Хмельницкий, 1989. - С. 12-14.
5. Изменение характера и содержания труда в бытовом обслуживании в новых условиях хозяйствования // Социальные проблемы труда: Тез. докл. науч.-практ. конф., Хмельницкий, 5-6 октября 1989 г. - Киев, СОНС УССР АН УССР, 1989. - Ч. 2. - С. 55-57.
6. Развитие хозрасчетных отношений в сфере бытового обслуживания // Развитие непроизводственной сферы в новых условиях хозяйствования: Сб. науч. тр. - Киев: ИЭ АН УССР, 1990. - С. 85-89 (у співавторстві).
7. Экономический механизм деятельности предприятий службы быта в условиях аренды // Направления становления и развития сс-

циалистического хозяйственного механизма в условиях экономической самостоятельности региона: Тез. докл. респ. науч.-практ. конф., 11-13 апреля 1990г. -Черновцы, 1990. -Ч.2. -С.84-87 (у співавторстві).

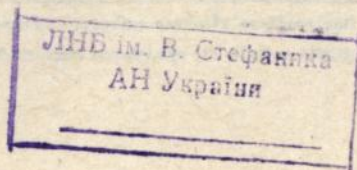
8. Развитие новых форм хозяйствования в бытовом обслуживании населения//Направления становления и развития социалистического хозяйственного механизма в условиях экономической самостоятельности региона: Тез. докл. респ. науч.-практ. конф., 11-13 апреля 1990г. -Черновцы, 1990. -Ч.2. -С.112-116 (у співавторстві).

9. Некоторые проблемы внедрения арендных отношений на предприятиях бытового обслуживания// Развитие арендных отношений в промышленности и торговле: Тез. докл. регион. науч.-практ. конф., 21 июня 1990 г. -Винница, 1990. -С.12-13 (у співавторстві).

10. Вопросы развития арендных отношений в бытовом обслуживании населения// Развитие арендных отношений в промышленности и торговле: Тез. докл. регион. науч.-практ. конф., 21 июня 1990г. -Винница, 1990. -С.17-18 (у співавторстві).

11. Углубление хозрасчетных отношений на основе разгосударствления собственности предприятий бытового обслуживания// Экономические основы развития отраслей непроизводственной сферы: Сб. науч. тр. -Киев:ИЭ АН Украины, 1992. -С.78-84.

12. Варианты приватизации предприятий бытового обслуживания на основе целевого подхода//Разгосударствление и приватизация в сфере бытовых услуг: Тез. докл. науч.-техн. семинара, Хмельницкий, 3-4 июня 1992г. -М., 1992. -С.53-54.

Підп. по друку 4.03.83. Формат 60x84/16. Папір офс.

Офс.друк. Ум.друк.арк. 0,8. Обл.-вид.арк. 1,0.

Тираж 100 прим. Безплатно.

Поліграфічна дільниця Інституту економіки АН України.

252011 м.Київ 11, вул.Панаса Мирного,26.

11111111

Безплатно.

AB 27.052